

Türk Romanında II. Dünya Savaşı Dönemi Almanya'sı İmgesi*

Oğuz Bilge Güngördü**

Öz

II. Dünya Savaşı zamanını işleyen romanlarda Nazi Almanya'sı ve Adolf Hitler'e doğrudan veya dolaylı olarak sıkça değinilmiştir. Türk romanı bu bağlamda bir istisna teşkil etmemektedir. Türk romanında II. Dünya Savaşı döneminde Almanya'ya ve Hitler'e Türk halkının bakışını işleyen pek çok eser mevcuttur. Bu eserlerde Türk karakterlerinin zihninde Nazi Almanya'sına dair iki temel imgenin mevcut olduğu görülmektedir: Bunlardan biri "Türkiye'nin dostu Almanya" imgesi, diğeri ise "İslam'ın hizmetkârı Almanya" imgesidir. Her iki imge de kendine ait ciddi tarihsel köklere sahiptir ve bu tarihsel kökler doğru tahlil edildiğinde, her iki imgenin Türk romanındaki izdüşümleri daha kolay anlaşılacaktır.

Anahtar Kelimeler

Türk edebiyatı, Türk romanı, Almanya imgesi, Nazi Almanya'sı, Adolf Hitler, II. Dünya Savaşı.

* Geliş Tarihi: 11 Temmuz 2016 – Kabul Tarihi: 14 Kasım 2016

Bu makaleyi şu şekilde kaynak gösterebilirsiniz:

Güngördü, Oğuz Bilge (2019). "Türk Romanında II. Dünya Savaşı Dönemi Almanya'sı İmgesi". *bilig – Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi* 89: 121-142.

** Doktora öğrencisi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Anabilim Dalı Siyaset Bilimi Bölümü – Ankara/Türkiye
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0053-9570>
oguz.b.gungordu@outlook.com

Giriş

II. Dünya Savaşı, insanlık tarihinin şimdiye kadar gördüğü en büyük ve yıkıcı savaş olarak milyonlarca insanın hayatını kaybetmesine ve sakat kalmasına yol açmış bir tarihsel olaydır. Soğuk Savaş dönemi siyasi haritasının ana hatlarını çizen Yalta düzeni, bu savaşın bir sonucu olarak tarih sahnesine çıkmıştır. Bununla birlikte II. Dünya Savaşı'nın sonraki devirlere etkisini sadece siyaset sahasında aramak hatalı bir yaklaşım olacaktır. Edebiyat da insanlık tarihinin bu kayda değer dönüm noktasından fazlasıyla etkilenmiş, II. Dünya Savaşı'nın çeşitli yönleri üzerine yazılan romanlar bu güçlü etkiye mühim bir kanıt teşkil etmiştir.

II. Dünya Savaşı'na temas eden romanlar arasında, savaşın taraflarından Nazi Almanyası'nı ve onun lideri Adolf Hitler'i doğrudan ya da dolaylı olarak konu alanların ciddi bir yekûn teşkil ettiği dikkatli gözlerden kaçmayacaktır. Onlarca yıl pek çok romancının temas ettiği bu temanın Türk romanında nasıl bir izdüşüme sahip olduğu meselesi üzerine ne yazık ki müstakil bir çalışmaya rastlanamıyor. Biz de bu nedenle “Türk romanında II. Dünya Savaşı dönemi Almanya imgesi” konusu üzerine bir çalışma yaparak, Türk halkının II. Dünya Savaşı yıllarında Nazi Almanyası'na ve Adolf Hitler'e nasıl baktığı, bu ikisine ne gibi anlamlar yüklediği üzerine bazı ilginç bölümler içeren bir dizi romanı incelemeyi zaruri gördük. Romanların seçiminde Alev Sınar Uğurlu'nun (2009: 1739-1764) “Türk Romancısının Gözüyle II. Dünya Savaşı” makalesinde konuya kısaca temas edilirken misal verilen romanları esas aldık. Bunlar; Oktay Akbal'ın *Garipler Sokağı*, Muzaffer Arabul'un *Çakrazlar*, Reşat Enis Aygen'in *Ağlama Duvarı*, Faik Baysal'ın *Rezil Dünya*, Ayla Kutlu'nun *Emir Bey'in Kızları*, Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Panorama* romanları ile Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* ve *Namuscular* romanlarıdır. Söz konusu romanların değerlendirilmesi yapılırken yeri geldikçe Alev Sınar Çılgın'ın (2003) *Türk Roman ve Hikâyesinde İkinci Dünya Savaşı* isimli eserinden de istifade ettik.

İncelememizi iki ayrı başlık altında yapmayı münasip gördük: Bunlardan birincisi, Almanya'ya “Türkiye'nin dostu” imgesinin atfedildiği romanların incelendiği bir bölüm olacaktır. Bu bölümde evvela Türkiye'de halk arasında II. Dünya Savaşı döneminde Almanya'ya yönelik sempatinin kökenleri ve temel motivasyonları ilgili kaynaklar ışığında soruşturulacaktır. Daha sonra ise, içindeki karakterlerin Almanya'yı Türkiye'nin dostu olarak gördüğü

romanlar irdelenecektir. Bunlar; *Panorama*, *Çakrazlar*, *Emir Bey'in Kızları*, *Bozkırdaki Çekirdek*, *Ağlama Duvarı*, *Garipler Sokağı*, *Namuscular* ve *Rezil Dünya* romanlarıdır.

İkinci başlıkta ise karakterlerin Almanya'ya "İslam'ın hizmetkârı" imgesini atfettiği romanlar inceleme altına alınacaktır. Konunun tarihsel arka planına bir mukaddime teşkil etmesi için, öncelikle Türk halkında ve İslam ülkelerinde çeşitli dönemlerde belli gayrimüslim liderlerin veya kavimlerin İslam'a geçtiği söylentilerinin ortaya çıkmasının ne gibi psikolojik ve teolojik faktörlerden kaynaklandığı, ilgili ülkelerin Müslümanların sempatisini kazanmak amacıyla yürüttüğü istihbarat faaliyetlerinin bu söylentilerde ne gibi bir etkisi olduğu derinlemesine irdelenecektir. Akabinde, karakterlerinin Almanları ve Alman lideri Adolf Hitler'i İslam dininin hizmetkârları olarak gördüğü romanlar değerlendirmeye alınacaktır. Bu romanlar; *Rezil Dünya*, *Namuscular*, *Panorama* ve *Bozkırdaki Çekirdek* romanlarıdır. Her bir romanın, bahsi geçen iki başlıktan hangisi altında değerlendirileceğine karar verirken yine Alev Sınar Uğurlu'nun (2009: 1746-1747) daha önce zikredilen makalesinin ilgili bölümünden istifade etmeyi uygun gördük.

İncelememizin omurgasını teşkil edecek iki ana başlığa geçmeden önce, ilgili bölümlerinin değerlendirmesini yapacağımız romanları kısaca tanıtmamız uygun olacaktır. Bunlardan Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* romanı, esas olarak bir "Köy Enstitüleri" romanıdır ve bir köy enstitüsünün kuruluş sürecine omuz veren öğretmenleri hikâye eder. Bir başka Kemal Tahir romanı olan *Namuscular*, müellifin Malatya Cezaevi günlerinde tuttuğu notların romanlaşması ile ortaya çıkan, hapisane yaşantısını konu alan bir eserdir ve ana karakterlerden gazeteci Murat, esasen Kemal Tahir'i temsil etmektedir. Oktay Akbal'ın *Garipler Sokağı*, Garipler adını taşıyan bir sokağı mesken tutan yoksul insanların günlük hayatını yansıtır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Panorama*'sında ise, inkılabı taraftar ve muhalif karakterler çerçevesinde, romanın ismiyle müsemma bir şekilde Türkiye'nin 1930'ların sonları ile 1950 arasındaki "panorama"sını müşahede ediyoruz. Yazar, romanda inkılabın temellerinin henüz yeterince sağlamlaşmadığına işaret ediyor. Reşat Enis Aygen'in *Ağlama Duvarı* isimli yapıtı, II. Dünya Savaşı yıllarındaki İstanbul'da Selami isimli karakterin hayatta geçirdiği aşamaları hikâye eden bir çalışma olarak karşımıza çıkmaktadır. Faik Baysal'ın *Rezil Dünya*'sında ise, ana karakter Rafet'in II. Dünya Savaşı yıllarında açlık-yoksulluk-işsizlik üçgeninde

yaşadıkları konu edilmektedir. Ayla Kutlu'nun *Emir Bey'in Kızları* romanı, aynı yazarın *Bir Göçmen Kuştu O* isimli çalışmasının devamı niteliğindedir. Bir Kafkas göçmeni olan Emir Bey'in ve çocuklarının merkezde olduğu roman, Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerinden 1991 yılına kadar uzanan bir zaman diliminde geçmektedir. Muzaffer Arabul'un romanı *Çakrazlar*, Çakraz ailesinin II. Dünya Savaşı yıllarında çektiği geçim sıkıntılarını tasvir eder. Kitap iki cilt olarak tasarlandığı halde ikinci cildi basılamamıştır.

Türk Romanında II. Dünya Savaşı Dönemi Almanya'sı İmgesi

"Türkiye'nin dostu Almanya" imgesi

II. Dünya Savaşı yıllarında Türk toplumunun Nazi Almanya'sına ve onun lideri Adolf Hitler'e ne gibi imgeler atfettiği meselesi, çeşitli romanların satır aralarında karşımıza çıkan bir konudur. Romanlarda Almanya'dan ve Adolf Hitler'den bahseden bölümler okunduğu vakit meydana çıkan şey, "Türkiye'nin dostu Almanya" imgesinin çeşitli vesilelerle tekrar ediliyor olmasıdır. Roman karakterleri kimi zaman Türkiye'nin geçmişte Almanya ile müttefik olmasını, kimi zaman Hitler'in Atatürk'e duyduğu saygıyı, kimi zaman da Almanya'nın Türkiye'ye kaybettiği toprakları geri vereceği iddiasını ve başka şeyleri gündeme getirerek Almanya'ya yönelik sempatilerini açıklamaktadırlar. "Türkiye'nin dostu Almanya" imgesine, burada kaynak olarak kullandığımız romanların tamamında -*Panorama*, *Çakrazlar*, *Emir Bey'in Kızları*, *Bozkırdaki Çekirdek*, *Ağlama Duvarı*, *Garipler Sokağı*, *Namuscular* ve *Rezil Dünya*- rast gelinmektedir. Bununla birlikte, öncelikle söz konusu imgenin yaslandığı tarihsel süreci çeşitli boyutları ve örnekleriyle işlemeyi uygun gördük. Böylelikle bir sonraki bölümde romanların bu imgeyi taşıyan kısımları değerlendirilirken okuyucu, değerlendirmeye konu olan alıntılardaki tarihsel göndermeleri daha kolay kavrayabilecektir.

"Türkiye'nin dostu Almanya" imgesinin tarihsel arka planı ve kaynakları

Almanya'ya Türkiye'nin dostu ve güvenilir bir müttefiği rolünü atfeden imgeyi anlamak için evvela Almanya'nın Osmanlı İmparatorluğu ile yakınlaşmasını anımsamak gerekiyor. 19. yüzyılın sonlarında Almanya, sömürge yarışında gerisinde kaldığı devletlerle arasındaki açığı kapatılabilmek için Doğu'ya yönelme politikasını benimsemişti. "Doğu'ya zorlama" (Drang nach Osten) diye adlandırılan bu politika vasıtasıyla İslam ülkelerini sömürgeleştirme amacına yönelen Almanya, gözünü Osmanlı topraklarına dikti. Osmanlı Devleti'nden

çeşitli kapitülasyonlar ve imtiyazlar kopardığı gibi, Berlin-Bağdat Demiryolu gibi büyük bir projeye de imza attı. Rodbertus, Roscher gibi Alman iktisatçılar Küçük Asya'yı Alman girişimcileri için çıkar alanı olarak görmekteydi. Politik girişimler de bu çalışmalarını tamamlar nitelikteydi. Alman İmparatoru II. Wilhelm, Osmanlı topraklarını iki defa ziyaret etti. Böylelikle Osmanlı Devleti'nin eski dostu İngiltere'nin yerini Almanya alacaktı (*Alman İslamı*, 2002: 37-42). Bu dostluk, daha sonra I. Dünya Savaşı'nda Almanya ile Osmanlı İmparatorluğu'nun silah arkadaşı olmasıyla sonuçlanacaktı.

I. Dünya Savaşı'nın iki müttefik için yenilgiyle sonuçlanmasının ardından, Almanya'nın içine düştüğü zor duruma rağmen yine de Türkiye'ye ilgisini kesmediği görülüyor. 1924 yılına ait Alman Dışişleri Bakanlığı Arşivi belgelerinde Alman hükümetinden maddi menfaat sağladığı belirtilen gazeteciler listesi hayli kabarık: Yunus Nadi, Sabur Sami, Kemal Turan Ünal, Edip Törehan, Necmettin Sadak, Falih Rıfkı Atay, Haydar Rüştü, Edhem Hidayet, Ahmed İhsan Bey, Hüseyin Cahit ve Şahap Sıtkı (Gözaydın 2002: 19). Yine söz konusu belgelerden anladığımız kadarıyla Türk gazetecilere çengel atmak amacıyla şu taktiklere başvuruluyordu: Para yardımı, araç-gereç yardımı (özellikle matbaa malzemesi ile telsiz), haber yardımı (bazı haberlerin ilk belli gazetelere ulaştırılması şeklinde), gazete yöneticilerine Almanya seyahati temini. Bu taktiklerle ulaşılacak istenen hedefler ise; Türk basınının Alman çıkarlarına göre yönlendirilmesi, Almanya'nın Türkiye'de ekonomik ve politik menfaat temini için kimi gazeteleri kullanmak, Alman yanlısı bir gazeteci grubu oluşturarak Alman karşıtı olanlarla mücadeleye girmek ve telsizleri kullanarak Türkiye'den istihbarat toplamaktır (Gözaydın 2002: 20-21). Bu basın faaliyetlerinin Türk halkında Almanya'ya dair olumlu bir imaj oluşmasında etkisi olduğu düşünülebilir.

Adolf Hitler'in yeni kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin lideri Mustafa Kemal Atatürk'e bakışı meselesi, konumuzla irtibatı nedeniyle zikredilmeye değer. Hitler'in, Versay Anlaşması'nın ağır hükümlerinden kurtulma mücadelesi veren Almanya'nın lideri olarak, Sevr Anlaşması ile Türkiye'ye çizilen kaderin önüne geçmeyi başaran Türk İstiklal Harbi'ne ve onun liderine saygı beslediği anlaşılıyor. Hitler, 1938 yılında doğum günü kutlamalarına katılmaya gelen Türk heyetine şunları söylemişti: "Atatürk bir millet bütün vasıtalarından mahrum edilse dahi kendisini kurtaracak olan vasıtaları yaratacağını öğreten liderdir. Onun birinci talebesi Mussolini'dir, ikincisi talebesi benim." (Atay

2008: 85-86) 1937 yılında Almanya'ya giden bir Türk heyetinde yer alan Nejat Atsan'ın anlattıkları da aynı bağlamda değerlendirilmeli. Ondan öğrendiğimize göre Hitler'le Türk heyetinin görüşmesinde öncelikle Türk Bayındırlık Bakanı Ali Çetinkaya söze girer ve Berlin'deki temaslarından bahseder. Sonrası şöyle gelişir:

Hitler buna karşılık Atatürk'ten bir fotoğraf aldığını ve buna müteşekkir olduğunu ve bu teşekkürü kendisine götürdüğümüz takdirde memnun olacağını söyledi. Çetinkaya ile birlikte ayağa kalkarak bu mesajı ayakta aldık. Bu, hem Hitler'e ve hem de Atatürk'e karşı yapılmış bir hürmet hareketi idi. Bu jestimiz, Hitler üzerinde büyük bir tepki yaptı. Bir arzumuz olup olmadığını sordu. Bakan, Almanya'da cereyan etmekte olan görüşmelerin müsbet bir şekilde neticelendirilmesinin yerinde olacağı mütalaasında bulundu. Hitler bunun için lâzım gelen emirleri verebileceğini bildirdi. Bu müzakereler o zaman için hakikaten önemli idi. Memleketin toplara, tayyarelere ve nihayet lokomotiflere ihtiyacı fazlaydı. (Atsan 1967: 36)

Kimi emekli Türk generallerinin Hitler'le ve Nazi Almanya'sı ile olan yakınlıkları, konumuzla irtibatlı bulunan bir başka meseledir. Bu generaller arasında Hüseyin Hüsnü Erkilet¹, Ali İhsan Sabis² ve Ali Fuat Erden³ gibi isimler sayılabilir. Erkilet savaşın ilk zamanlarında *Cumhuriyet* gazetesine yazdığı makalelerde tarafsız görünse de Almanlara sempati duymuş, ayrıca Almanların Rusya'ya saldırmasıyla birlikte aktif bir Rus karşıtı olmuştur. Hitler'in Erkilet ve Sabis'i Almanya'nın yürüttüğü savaşın doğu cephesine bizzat davet ettiği biliniyor. Türk hükümeti Sabis'in yerine Erden'in gitmesini tercih etmiştir (Miyaoaka 2003: 144-145). Tüm bu tarihsel bilgiler ışığında düşünüldüğü vakit, general Erkilet'in, Nazi Almanya'sı ile sıcak savaş halinde olan Sovyetler Birliği'nin lideri Stalin'in 7 Kasım 1942 tarihli konuşmasında dahi geçmesi şaşırtıcı değildir:

Türk generali Erkilet'le yaptığı ve Türkçe 'Cumhuriyet' gazetesinde yayınlanan röportajında yamyam Hitler şöyle diyor: 'Biz, Rusya'yı bir daha ayağa kalkamayacak surette yok edeceğiz.' Gerçi aptalca ama açıkça söylendiği besbelli. (Gülüşmeler) Almanya'yı yok etmek gibi bir görevimiz yoktur, çünkü Rusya'yı yok etmek mümkün olmadığı gibi, Almanya da yok edilmez. Fakat Hitlerci devlet yok edilebilir ve yok edilmelidir. (Gür alkışlar) (Stalin 1975: 74)

“Türkiye'nin dostu Almanya” imgesinin Türk romanındaki yansımaları

II. Dünya Savaşı yıllarında Türkiye’de Nazi Almanya’sına ve Adolf Hitler’e “Türkiye’nin dostu” olarak bakışı etkileyen çeşitli tarihsel faktörleri örnekleriyle birlikte inceledik. Şimdi Türk romanında “Türkiye’nin dostu Almanya” imgesine hangi vesilelerle yer verildiğini ilgili kaynaklardan aktarıp tahlil edebiliriz. Bunun için sırasıyla *Panorama*, *Çakrazlar*, *Emir Bey’in Kızları*, *Bozkır-daki Çekirdek*, *Ağlama Duvarı*, *Garipler Sokağı*, *Namusçular* ve *Rezil Dünya* romanlarının mevzumuzla alakadar bölümleri değerlendirilecektir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu’nun *Panorama*’sında anlatıldığına göre, askerî ya da siyâsî açıdan Almanya’ya yakınlık duyanların yanı sıra siyâsî açıdan Almanya’ya sempati besleyen Hitler hayranı aydınların sayısı da gittikçe artmaktadır (Çılgın 2003: 93). Öyle ki, onların gözünde Hitler bir savaş tanrısı, Nazizm bu tanrının getirdiği bir din ve “Kavgam” da bu dinin kutsal kitabı gibidir adeta. Bunların arasında romanın karakterlerinden Cahit Halit gibi yüksek kültürlü kimselere de tesadüf edilmektedir (Karaosmanoğlu 2008: 395-396). Yine kitabın karakterlerinden Halil Ramiz ile Sakarya’da tümen kumandanlığı yapmış emekli bir generalin konuşmalarında “Türkiye’nin dostu Almanya” imgesini yansıtan bölümlerin mevcut olduğu görülüyor. Emekli generale göre Türkiye’nin İngiltere ve Fransa ile ittifaka girmesi bir hatadır:

Biz ki, durup dururken İngiltere ve Fransa’yla bir ittifak imzalamak gâfletinde bulunduk ve ortada hiçbir sebep olmaksızın Almanya aleyhine bir durum aldık. Hiçbir sebep olmaksızın diyorum; zira, Almanya’yla bizim aramızda en ufak bir anlaşmazlık yoktu. Bilakis Hitler, her fırsatta bize karşı muhabbetinden bahsetmiş ve Atatürk’ün izinde yürüdüğünü söyleyip durmuştur. (Karaosmanoğlu 2008: 400)

Emekli general karakterinin söylediklerinde tarihsel açıdan birden fazla gönderme göze çarpıyor: Alman sempatzanı olan bu karakterin aynı zamanda asker kökenli olması –tıpkı Erkilet, Sabis ve Erden gibi- ve Hitler’in Atatürk’e ve Türkiye’ye olan saygısından bahsetmesi. Bu ikisi, bir önceki bölümde bahsettiğimiz tarihsel bilgiler ışığında düşünüldüğünde oldukça anlam kazanıyor.

Muzaffer Arabul’un *Çakrazlar*’ında Hıfzı Çakraz ile oğlu Tevhit’in konuşmalarında “Alman taraftarı emekli general” motifinin tekrar edildiğini görmek önemlidir. Hıfzı Çakraz, müttefiklerin tarafını tutan oğluna “İşin içinde İngiliz oldu mu korkma” deyince şöyle bir yanıt alır: “Aman baba, bizim emekli

generaller Almanlara akıl hocalığı etmeye başlayalıberi korkulacak bir şey mi kaldı ortada?” (Arabul 1967: 75) Böylelikle Alman ordusuna çeşitli konularda danışmanlık yapan emekli Türk generalleri bir kez daha gündeme getirilmiş bulunuyor ki, bunu Erkilet ve Erden'e örtülü bir gönderme sayabiliriz. Bundan başka, Hıfzı Çakraz, oğluna Almanların istese Türkiye'yi ezebilecekleri halde Türklerin yaşamasını istedikleri için bunu yapmadıkları fikrini ifade etmektedir. Ona göre Almanlar Türkleri sevmektedir ve dünyanın İngilizler ile Bolşeviklere kalmasındansa Almanların başarılı olması daha tercihe layıktır (Arabul 1967: 114-115). Hıfzı Çakraz Almanya'nın yaşam sahasını genişletmek için savaşı başlatmasını da haklı bulmakta ve Almanya'nın nüfusunun çok, yerinin ise küçük olmasını bu fikrine gerekçe olarak göstermektedir (Çılgın 2003: 79). Yine romanın başka bir sayfasında, ismi verilmeyen bir şahsın Almanya'nın Rusya karşısındaki zaferleriyle sarhoş olduğu görülmektedir. Ona göre Türkiye'nin de fırsattan istifade savaşa girip Rusya'ya doğudan saldırması, “Moskof ayısı”nın işini bitirecektir (Arabul 1967: 209). Romanda askerlerin Almanya sempatisi konusu, Tevhit'in gittiği kahvelerde ve içkili yerlerde karşılaştığı, çoğu yedek subaylardan oluşan toplulukların tasviri vasıtasıyla bir kez daha pekiştirilir. Eserde anlatıldığına göre bu mekanlarda artık “Almanları alkışlamadan konuşmanın yolu yok gibiydi. (...) Herkes Alamancıydı. (...) Çok asker, çok ilerlemiş heriflerdi Almanlar. Gel gelelim siyasetleri bomboktu. Sonunda kağıt üzerinde hep kaybediyorlardı. Ama bu sefer öyle olacağı benzemiyordu.” (Arabul 1967: 283).

Ayla Kutlu, *Emir Bey'in Kızları*'nda II. Dünya Savaşı'nın ayak seslerinin artık duyulmaya başlandığı bir zamanın portresini çizer. Diğer romanlarla mukayese edildiği vakit, Türk halkının Almanya'ya bakışı meselesinin daha örtülü aktarıldığı anlaşılabilir. İnsanların kimisi Almanya'nın yükselişinden dolayı kaygılı iken kimisi de bu yükselişe sempati duymaktadır. Yazar bu durumu şu cümlelerle ifadeye koyuyor: “Alman çizmesi, Alman hava gücü, Alman marşları... Alman... Alman... Bazıları sevinçle, bazıları kaygıyla bunlarla doluydu.” (Kutlu 1998: 12).

Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* romanında Turancıların Almanya'ya bakışı üzerine bir bölüme tesadüf ediyoruz. İki milletvekili arasında geçen konuşmalarda, Alman elçiliğinin Turancıları, Türk hükümetini savaşa girmeleri için ikna etmeleri hususunda sık sık sıkıştırdığı belirtilmektedir. Dahası, Almanların Türkiye'nin Kafkasya'da savaşa girme fırsatını kaçırmaması ge-

rektiği telkininde buldukları öne sürülmektedir (Kemal Tahir 1972: 15-16). Romanın karakterlerinden Zeynel, Almanya'nın savaşı kazanmasından yanadır. Bu nedenle Almanların Stalingrad bozgunu yüzüne vurulduğu vakit Hitler'e sitem etmekten geri durmaz: "Ulan Hitler! Şu Pavlos avanağından başka komutanın yok muydu senin? Ulan, kötü Rus'a, adam, eli tutarkene ve de silahı işlerkene, pes eder mi? Eder de bizi böyle itlere..." (Kemal Tahir 1972: 54) Zeynel'in başka bir konuşmasında da, Hitler'in Atatürk'e duyduğu saygının gündeme getirildiği görülüyor:

Dünyanın kurulduğundan bugüne, Alaman bize dosttur ve de dünya kuruldu kurulu Alaman'dan bize kötülük gelmemiştir. Bu Hitler, deccallık iznini, rahmetli Atatürk'ten almadı mı? (...) 'Ne dersin, kalkayım mı?' diye sormuş bizim Gazi Paşamıza bu Hitler... 'Kalksın ama, geri oturmanın yollarını tasarlasın da öyle kalksın' demiş Hitler'in elçisine bizim rahmetli... (...) 'Geçenki yenilgiyi aklından çıkarma, karışmam' demeye getirmekte Gazi Babamız... (Kemal Tahir 1972: 158-159)

Zeynel'in konuşmasını okurken Hitler'in Atatürk'e duyduğu sempatinin halkın tahayyülünde aldığı mitsel şekli müşahede etmiş oluyoruz. Başka bir karakter, Cinci Nezir ise Hitler'in gizli bir Müslüman olduğu, Türkiye'yi İslam âlemine önder yapacağı ve tekkeler ile Arapça ezanı serbest bırakacağı inancındadır (Bu konuyu "İslam'ın Hizmetkârı Almanya" imgesini işleyen bölümde daha detaylı göreceğiz). Dahası, Hitler'in desteğiyle Müslümanların; Rumları, Ermenileri ve Yahudileri yok edeceğini ummaktadır (Kemal Tahir 1972: 56-57).

Reşat Enis Aygen'in *Ağlama Duvarı* isimli eserinde, yoksul bir gençken İstanbul'da oturduğu pansiyonun Yahudi sahibinin kızıyla evlenen bir adamın hikâyesine yer verilir. Hayatının geri kalanında olanlar şöyle hikâye ediliyor romandaki karakterlerden biri tarafından:

Zaman yürüyor. Zamanla beraber, yoksul Türk delikanlısı da... (...) O artık devrimcilerin en ilerisindedir. (...) Nasıl yapıp ne edip yüzbinler kıvrırmıştır. Günün birinde ortaya çıkar da geri alınır kaygısıyla yüzbinler yurt dışına götürülmüş, Viyana bankalarında yüksek Türk devrimcisinin karısı adına istiflenmiştir. Bir gün, Hitler adında bir diktatör, Avusturya'yı ele geçiriyor. Viyana bankalarının Yahudilere ait tıklım tıklım kasaları, bu arada ünlü devrimcimizin Yahudi karısı adına yatırılan milyonları, Raysbank'a aktarıyor. Yapılacak

tek şey vardır: Türk hükümetinin yetkili kişisi olarak diktatöre başvurmak... Milyonların geri verilmesini istemek... Diktatör, kendisinden umulmayan bir jest gösteriyor: Yüksek yetkilinin milyonlarını, Türk ulusuna verilmek üzere Cumhurbaşkanı adına gönderiyor. (Aygen 1983: 54-55)

Yukarıda yer verdiğimiz alıntıda Hitler'in bir Türk politikacı için gösterdiği hoşgörü dikkatlerden kaçmamaktadır. Hitler'in Türkiye'ye yönelik saygılı yaklaşımının romandaki bir izdüşümü olarak telakki edilebilir.

Oktay Akbal'ın eseri *Garipler Sokağı*'nda bir kahvehanenin ahalisinin sık sık savaşın gidişatını tartıştıkları görülür. Kimisi Mihver devletlerinin, kimisi de Müttefiklerin tarafını tutmaktayken, bir kısmı ise konuşulnlardan fazla bir şey anlamamaktadır. Hüsnü Efendi karakteri İngilizlerin kazanacağını ileri sürerken, Tevfik isimli karakter ise Almanların düşmanlarını denize dökceği kanaatinde dir (Akbal 2009: 102-103). Romanda, Türk halkının zihnindeki Almanya imgelerine, incelediğimiz diğer romanlar kadar teferruatlı yer verilmediği anlaşılıyor. Bununla birlikte, romandaki kahvehanenin en muteber yerinin Birinci Dünya Savaşı'nı yaşamış bulunan emekli askerlere ayrılmış olması dikkat çekicidir (Çılgın 2003: 73) ve *Çakrazlar* romanında emekli subayların gittiği kahvehaneleri anımsatmaktadır.

Kemal Tahir'in *Namuscular*'ı da tıpkı Akbal'ın eseri gibi Mihver taraftarları ile Müttefik yanlılarının tartışmalarına yer vermeyi ihmal etmiyor. Romanda Mazmanoğlu Hacı Aptullah, Almanların zafer kazanacağı düşüncesiyle sevinç içindeyken, "İstanbullu" diye isimlendirilen karakter ise Almanya'nın er ya da geç kaybedeceği konusunda emindir (Kemal Tahir 1976: 211). Eserin başka bir dikkat çekici hususu ise şudur: Hem Almanların para aktardığı gazetecilerin halkın zihnindeki "Türkiye'nin dostu Almanya" imgesinin inşasına nasıl katkı sağladığı (*Cumhuriyet* ve *Tasvir* gazetelerine dikkat çekerek) gösterilmekte, hem de "Almanlara danışmanlık yapan emekli generaller" motifi (Erkilet ve Sabis'e doğrudan gönderme yapmak suretiyle) işlenmektedir. Yazar, romanda Almanya'ya sempati duyan karakterlerin ruh halini şöyle tasvir ediyor:

Almanya'nın yenilmez olduğuna, karşısında durulamayacağına, hele bu harbi mutlaka kazanacağına Hitler'den ve Gölbels'ten daha emindiler. Kanaatlarına göre Türkiye'de hakikatı yazan iki namuslu gazete vardı: Cumhuriyet ve Tasvir. İki vicdanlı vatandaş vardı: Hüseyin Hüsnü Erkilet ve Ali İhsan Sabis. Bu iki eski generalin, şehirleri Alman ordusundan evvel zaptetmeleri, düşman ordu-

larını S.S. tümenlerinden evvel çevirip ezmeleri hoşlarına gidiyordu. (Kemal Tahir 1976: 222)

Faik Baysal'ın *Rezil Dünya* eserinde halkın Nazi Almanya'sına olan bakışında bir bölünmüşlük kendini hissettirir. Eski kuşaklar Almanlara sempati beslemekte, onların Türkiye'ye asla zarar vermeyeceğini ileri sürerek Almanya ile ittifak kurmanın lüzumunda ısrar etmektedir. Yeni kuşağın kalbi ise müttefiklerin kazanmasından yanadır. Romanda Alman taraftarlarının tıpkı *Panorama* ile *Bozkırdaki Çekirdek* romanlarındaki gibi Hitler'in Atatürk sempatisini gündeme getirmesi dikkat çekicidir. Dahası bu sempati, onlar tarafından Türkiye'nin Alman yayılcılığı karşısındaki güvenliğinin bir teminatı olarak takdim edilmektedir. Romanda Alman taraftarlarının kendi tezlerini savunmak için kurduğu şu cümleler buna iyi bir örnek teşkil ediyor:

Almanlar bizim dostumuz. Onlarla bir defa bile savaşmadık. Onlar bize saldırmazlar. Hitler'in odasında yalnız Atatürk'ün resmi varmış. Atatürk'e hayranım diyor adam. Saldırmak istese bile saldıramaz. Çünkü o Türk'ün ne çetin olduğunu herkesten daha iyi biliyor. Yakında savaş Almanlar'ın zaferiyle bitecek. O zaman bütün bu acı günleri unutacağız. (Baysal 1969: 153-155)

“İslam'ın hizmetkârı Almanya” imgesi

“Türkiye'nin dostu Almanya” imgesinin Türk romanında kendine nasıl yer bulduğunu önceki bölümde müşahede etmiş olduk. Bununla birlikte, Türk romanlarında ilgili kısımları dikkatlice irdelediğimizde II. Dünya Savaşı yıllarında Türk halkının Almanya'ya atfettiği imgelerin bundan ibaret olmadığını görüyoruz. Almanya için ön görülen başka bir rol de “İslam'ın hizmetkârı” olmaktır. Roman karakterleri çeşitli vesilelerle Hitler'in gizli bir Müslüman olduğu ve Nazi Almanya'sının İslam için mücadele ettiği gibi söylentileri dile getirmekte ve bunlara inandıklarını belirtmektedirler. Bu temayı *Rezil Dünya*, *Namuscular*, *Panorama* ve *Bozkırdaki Çekirdek* romanlarında müşahede etmek mümkündür. Bununla birlikte, söz konusu temanın yaslandığı tarihsel gerçekleri irdelemek, inceleme konusu yapacağımız romanların işaret ettiği gerçekleri bütün derinliğiyle anlamamıza ve “İslam'ın hizmetkârı Almanya” imgesinin psikolojik, teolojik ve hatta istihbari kaynaklarını deşifre etmemize yardımcı olacaktır. Bu nedenle öncelikle “İslam'ın hizmetkârı Almanya” imgesinin tarihsel arka planını ve kaynaklarını irdeleyerek işe başlayacağız. Daha sonra

ise, aynı imgenin *Rezil Dünya*, *Namuscular*, *Panorama* ve *Bozkırdaki Çekirdek* romanlarında kendine nasıl yer bulduğunu örnekleriyle göreceğiz.

“İslam'ın hizmetkârı Almanya” imgesinin tarihsel arka planı ve kaynakları

İslam dünyasının Batı uygarlığı karşısında gittikçe gerilemeye ve çökmeye başladığı son yüzyıllarda, Müslüman halklar arasında zaman zaman önemli bir gayrimüslim liderin yahut Müslüman olmayan bir kavmin İslam'a geçtiği ve İslam dünyasını kurtarmaya hazırlandığı söylentileri çıkması, hayli dikkate şayan bir olgudur. Biz bu olguyu “muktedir mühtedi hayali” olarak adlandırmayı uygun buluyoruz: Yani İslam'ı yeni kabul eden (mühtedi) ve güçlü bir iktidara sahip (muktedir), bu iktidarı geriliğin ve işgallerin pençesindeki İslam ülkelerini kurtarmak için kullanacağına inanılan bir liderin veya kavmin (veya ikisi birden) varlığı hayali. Bu olgunun, farklı ülkelerde ve farklı zamanlarda kendini tekrar ediyor olması, konunun ayrıntılı bir incelemesini zorunlu kılıyor. Bu nedenle tarihin çeşitli zamanlarında Türkler ve diğer Müslüman kavimler arasında hangi liderler ve milletler için bu söylentilerin çıktığı ve bu söylentilere neyin kaynaklık ettiğini misalleriyle incelemek yerinde olacaktır.

Napolyon Bonapart'ın Mısır işgali ve ardından gelişen süreç, bahsi geçen “muktedir mühtedi” söylentilerinin en erken örneklerinden birisinin ortaya çıkışına vücut verdi. Pragmatik bir kişiliğe sahip olan Bonapart, Müslüman bir memleket olan Mısır'ı ele geçirdikten sonra Müslüman halkın kılığına bürünerek namaza gitmeyi ihmal etmemiş, hatta “Ali Bonabardi” ismini alarak halkı kendisinin Müslüman olduğuna ikna etmeye çabalamıştı (Soku 2011: 261). Bonapart'ın bu gibi propaganda taktikleriyle Mısır halkının bir kısmını etkisi altına almayı başardığı biliniyor (Soku 2011: 271). Dini konulardaki gerçek düşünceleri ise çok farklıydı: Bir vesileyle, Mısır'da Müslüman gördüğünü, Fransa'da ise halkın iyiliği için Katolik numarası yapacağını, gerçekte ise hiçbir dine inanmadığını açıkça ifade etmişti (Bayet 2016: 106). Bununla birlikte, Mısır'ı elde tutmak için o dönem yaptığı ve bazı insanları etkilemeyi başaran propagandanın, aradan yüzyıllar geçtikten sonra dahi en az bir kişiyi etkilediğine dair ilginç bir örneğe sahibiz. O da İngiliz Müslümanlarının önde gelenlerinden Halid Shield'ın *Minaret* gazetesine verdiği bir röportajdır. Shield, Napolyon'un gizli bir Müslüman olduğuna dair inancını şöyle açıklıyordu ilgili röportajında:

Napoleon, Mısır'da iken El Ezher ve onun ileri gelenleri tarafından idare edilen teşkilat ile işbirliği yapıyordu. Meseleler hakkındaki kesin kararın daima İslam dini kanunlarına göre alındığı dikkat çekicidir. Bu büyük adamın hakiki kanaatlerini incelemenin artık vakti gelmiştir. (...) Napoleon, büyük camideki namazlara katılmıştı. Tarih, namazı baştan sona kıldığını ve secdeye kapandığını kaydeder. (...) Napoleon'un ve Fransız ordusunun Hıristiyan dinine karşı gösterdikleri tam ihmalin işareti olarak en dikkat çekici şey Mısır halkına hitaben yayınlanan genelgelerin ve verilen nutukların daima 'Bismillahi Rahmanir Rahim= Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla' ve 'La ilahe il-Allah Muhammed'ün Resulullah=Allah'tan başka tapacak yoktur ve Muhammed onun peygamberidir' sözleriyle başlamasıdır. (...) Bu büyük imparator, hayatı boyunca Hıristiyan olduğunu inkar ve red etmiştir. Bunu her zaman teyid etmesi, Müslümanlara karşı gösterdiği iyi niyet, generallerini İslam'a geçtiklerini ilana teşviki, askerlerinin Mısır'da evlenip yerleşmelerine ve Müslüman kıyafeti giymelerine müsaade etmesi dikkate alınır, Napoleon'un kalben bir Müslüman olduğunu kabul etmek icap eder. ("Napoleon Bonaparte Müslüman mıydı?", 1976: 8-10)

Halid Shield'in 1970'li yıllara ait bir dergide tercümesini okuduğumuz sözleri, "muktedir mühtedi hayali" temel alınarak yürütülen propagandanın yüzyıllar sonra bile inanan bulabileceğini göstermesi açısından ibret vericidir. Dahası, bu hayalin yalnızca yabancı devletlerin taraftar çekmek için yaptığı propagandalardan değil aynı zamanda Müslümanların psikolojisinin derinliklerinde bir yerlerden de beslendiğini işaret etmektedir.

"Muktedir mühtedi hayali"nin yabancı devletlerin kasıtlı söylentiler yayması ile beslenmesi hususunda Napolyon bir istisna değildi. Alman İmparatoru II. Wilhelm'in Osmanlı İmparatorluğu ile yakınlaşmaya başladıktan sonra Müslümanların teveccühünü kazanabilmek adına benzer propagandalarda bulunduğu biliniyor. Wilhelm, 1898'de Selahaddin Eyyubi'nin mezarını ziyaret etmiş ve dünyadaki üç yüz milyon Müslüman'ın dostu olduğunu ilan etmişti (Aaronson 2012: 29-30). Dahası, Osmanlı topraklarındaki cami hutbelerinde Wilhelm isminin önüne "Hacı" sıfatı eklenerek hayırla anılmaya başlanmış ve Hayfâdaki Alman konsolosu Leutweld von Hardegg, Almanların Hıristiyan olmadığını ve Hz. Muhammed'in torunları olduğunu iddia eden Arapça el ilanları dağıtmaktan geri durmamıştı (Aaronson 2012: 32).

“Muktedir mühtedi hayali”ne vücut veren şeylerden birisi de İslam eskatolojisinin verilerinin güncel duruma göre yorumlanması olmaktadır. Örneğin Osmanlı'nın son dönemlerinde Yemen'de görev yapan Yüzbaşı Ahmet Hamdi Bey, İslam'daki kıyamet alametleri inancının bu şekilde ele alınmasına dair ilginç bir misal sunuyor: “Şimdi şurada bir şey hatırıma geldi; atalarımız ‘Ahir zamanda büyük Hıristiyan milletlerinden birisi Müslüman olacaktır!’ derlerdi. Biz de aklımızca bu millet olsa olsa İngiliz milletidir derdik.” (Ahmet Hamdi Bey 2010: 66). Anlaşılan “muktedir mühtedi hayali” çerçevesinde oluşan şehir efsaneleri kimi zaman eskatolojik inançlardan da beslenebiliyor (Ahir zamanda büyük bir Hıristiyan milletin Müslüman olacağı inancı Almanlar için de beslenmiş olup, bu konuyu daha sonra işleyeceğiz). Peki bu inançların kaynağı nedir? Tamamen halk muhayyilesinde mi ortaya çıkmışlardır, yoksa teolojik bir kökenleri de mevcut mudur? Bu sorunun yanıtı için İslam bilginlerinin vücuda getirdiği oldukça geniş bir kıyamet literatürüne göz gezdirmek icap ediyor. Bunu yaptığımız vakit, konuyla ilgili halk inançlarına kaynaklık etmiş olabileceğini düşündüğümüz en az bir referansı tespit edebiliyoruz: O da 14. yüzyılda Şam'da yaşamış olan İslam bilgini İbn Kesir'dir. İbn Kesir, Konstantiniye'yi Beni İshak'tan yetmiş bin kişilik bir ordunun fethedeceği rivayetini incelerken, Rumların Hz. İshak soyundan olduklarını belirtir ve bu rivayeti, Rumların ahir zamanda Müslüman olacağına işaret sayar. Ona göre Rumların Müslümanlığa geçişi, Hz. İsa'nın yeryüzüne dönüşü vesilesiyle olabilir (İbn Kesir 2010: 70-71). İbn Kesir'in yaptığı bu yorumun, ondan etkilenen İslam âlimleri tarafından halka aktarılmış olabileceğini ve böylelikle kitabi temeli olan bir fikrin halk muhayyilesinde nesiller boyu aktarılmış olarak yaşamış bulunabileceğini düşünüyoruz. Böylelikle “muktedir mühtedi” inançlarının büsbütün halkın hayal gücünün ürünü olmayıp, bazen teolojik bir kökene de sahip olabileceği anlaşılıyor.

Kimi zaman da, gayrimüslim bir milletin İslam'a geçmesi konusundaki beklentinin, propagandist veya teolojik değil tamamen psikolojik kökenlere dayandığı görülür. II. Abdülhamid dönemi Osmanlı toplumunun Japon milletine bakışı bunun bir ispatı addedilebilir. Rusya karşısında art arda yaşanan yenilgilerin acısını taşıyan Osmanlı toplumu, Japonların Rusya karşısında kazandığı askerî zaferlerden o kadar büyük bir kıvanç duymuştu ki, Japon imparatorunu ve halkını ya Müslüman ya da ideal bir Müslüman aday olarak görmeye başlamışlardı. Dönemin aydınlarından Dr. Abdullah Cevdet, Ruslarla savaşırken ölen Japon askerleri için “şehit” ifadesini kullanacak kadar ileri

gitmişti (Şahin 2001: 144). Aynı dönem halk arasında da Japon imparatorunun gizli bir Müslüman olduğu ve yakında bu gerçeği açıklayacağı söylentisi dolaşmaya başlamıştı (Şahin 2001: 149). Böylelikle Ruslar karşısında yaşadığı mağlubiyetlerin acısını, tıpkı Türkler gibi Hıristiyan olmayan başka bir Doğu kavminin Ruslara yaşattığı hezimet vasıtasıyla sağalttıkları söylenebilir. Bu vesileyle Japonya da bir “muktedir mühtedi” adayı olmuştu. Mısır’ın *El Müeyyed* gazetesi ve Dr. Abdullah Cevdet’in *İçtihat* dergisi hilafetin Japon imparatoruna verilmesini savunurken, bir Hintli şeyh ise Japonya’yı “İslam’ın bilinçsiz intikamcısı” olarak sıfatlandırıyor (Şahin 2001: 199-200).

“Muktedir mühtedi hayali”nin biri propagandist, biri teolojik, biri de psikolojik olmak üzere üç farklı kökenden ortaya çıkabileceğini görmüş olduk. Şimdi, II. Dünya Savaşı yıllarında Nazi Almanya’sına ve Adolf Hitler’e İslam’ın koruyucusu gözüyle bakılması konusuna eğilebiliriz. Söz konusu zaman diliminde İslam ülkelerinde yayılan söylentilerin ilginç bir örneğine Mısırlı Nasr Hamid Ebu Zeyd’in hatıralarında tesadüf ediyoruz. Söylediğine göre savaş yıllarında Mısır’da Hitler’in İslam’a geçtiği ve Muhammed ismini aldığı söylentisi çıkmış ve kimi Mısırlılar arasında Almanların Mısır’daki İngiliz işgalini sona erdireceği ümidine yol açmış (Ebu Zeyd 2004: 7). Bu söylentilerin ortaya çıkışında Nazi propagandasının rolü önemlidir. Kudüs Müftüsü Hacı Emin El Hüseyini, Hitler’le işbirliğine giderek Almanların İngiliz ve Fransızları yenip Müslüman ülkeleri kurtaracağı propagandasında bulunmuştur. Bu propagandaların sonucunda da, İslam ülkelerinde Mussolini’nin Musa Nili ve Hitler’in de Haydar ismini taşıyan gizli birer Müslüman oldukları dedikoduları yayılmaya başlamıştır. Bu dönemde Mısır’daki Hitler sempatanları Tanta’da Hitler’in annesinin doğduğu evi bulduklarını iddia ediyor, dahası Hitler’in kimi Müslüman Arap hayranları “Ne Monşer, ne Mister! Gökte Allah, yerde Hitler!” gibi sözleri olan marşlar söylüyorlardı (Özakıncı 2012: 312-313).

“İslam’ın hizmetkârı Almanya” imgesinin Türk romanındaki yansımaları

İslam dünyasında değişik zamanlarda farklı gayrimüslim liderlere veya milletlere yüklenen “muktedir mühtedi” imajını ve bu imajın II. Dünya Savaşı’nda Nazi Almanya’sına atfedilmesinin propagandist kökenini ana hatlarıyla müşahede ettik. Bu imajın Türk halkının zihin dünyasındaki izdüşümü, pek çok Türk romanının satır aralarında karşımıza çıkar. Şimdi Türk romanında Nazi Almanya’sının ve Adolf Hitler’in “İslam’ın hizmetkârı” imgesini taşıdığı

bölmelere göz atacağız. Bunun için *Rezil Dünya*, *Namuscular*, *Panorama* ve *Bozkırdaki Çekirdek* romanlarının ilgili kısımları inceleme konumuz olacak.

Rezil Dünya romanındaki Kâzım karakterinin Hitler'e bakışı konumuzla yakından ilgilidir ve irdelenmesi faydalı olacaktır. Kâzım, önceleri Hıristiyan bir Rum iken Yunan ordusunun Türklere yaptığı katliamlardan ötürü kendi milletinden nefret eden ve Türklerin tarafında kurtuluş mücadelesine katılıp Müslüman olan bir karakterdir. Kâzım, Nazi Almanya'sının diğer Avrupa devletlerine karşı olan savaşını ilahi bir gazabın tecellisi olarak görmektedir: "Bak, Fransızlara, Polonyalılara, Yunanlılara. Dinsizliğin cezasını çekiyorlar hep. Allah onların başına Hitler gibi bir belayı saldı. Çok iyi yaptı ama. Akılları başlarına gelsin tereslerin. Gözünü sevdiğim, o bilir ne yaptığını." (Baysal 1969: 93) Burada Hitler'in gizli bir Müslüman olduğu veya Almanların İslam'a geçeceği gibi bir inanca tesadüf edilmese de, onların dinsiz milletleri cezalandırmak için görevlendirildiği fikri işlenmektedir. Bir önceki bölümde Hintli bir şeyhin, Rusları yenilgiye uğratan Japonlara atfettiğini belirttiğimiz "İslam'ın bilinçsiz intikamcısı" olma görevinin, Kâzım karakteri tarafından biraz değişik bir şekilde olsa da Adolf Hitler'e layık görüldüğü söylenebilir.

Kemal Tahir'in *Namuscular* romanında Hitler'in gizli bir Müslüman olduğu söylentisi oldukça net ve birden fazla defa işlenmektedir. Romanda ihtiyar bir kadın olan Nazlıca Bibi'nin Çolak Hoca'ya söyledikleri oldukça çarpıcı bir örnek: "Hani ya...Hitler efendimiz gelip düzelterekti? Hani Alaman'ın kralı dünyalar durdukça durası Hitler efendimiz kurtla kuzuyu bir arada gezdirecekti. Hani İslam dini taşımaktaydı gizliden... 'Korkmayın avratlar, çoğu gitti azı kaldı' dediklerin hani?" (Kemal Tahir 1976: 27). Nazlıca Bibi'nin cümlelerinde Hitler'e yüklenen kurtarıcı ve gizli Müslüman olma vasfı fevkalade belirgindir, bununla birlikte istisna değildir. Sözgelimi romanın başka bir bölümünde, İrmik Ağa ile Şeyh Süleyman Efendi arasında geçen konuşmalar da aynı temayı daha ayrıntılandırılmış olarak gözlemliyoruz. Bu ikisine göre "Bana cenneti ala ve Peygamber Muhammed'in şefaati elverir" diyen Hitler, İslamiyet'e geçecek ve Türkiye'de şapkanın ve Latin harflerinin kaldırılmasına yardımcı olacaktır (Kemal Tahir 1976: 384).

Namuscular'ın bir başka bölümünde, Şeyh Süleyman Efendi'nin birinci halifesi olan Karadayı, çevresinde toplanan diğer mahkûmlara Yazıcıoğlu Eşşeyh Mehmet Efendi isimli birisinin telif ettiği "Kitabülhamdiyye ve Kemalâtülahmediyye" adlı kitaptan bölümler okumaya başlar. Karadayı, kıyamet ala-

metlerini anlatan kitabı okurken Hacı Hüseyin Efendi ona devam etmekte bulunan İkinci Dünya Savaşı'nın o kitapta yazılı olan harple aynı harp olup olmadığını sorar ve olumlu yanıt alır. Hemen sonraysa “Öyleyse bu harbin sonunda Avrupada bir devlet, Almanya olsa gerektir, dini İslamı kabul edecek öyle mi?” şeklinde bir soru yöneltir ve aldığı cevap yine olumlu yöndedir (Kemal Tahir 1976: 336-338). Burada Almanların İslamlaşması fikrinin kıyamet alametleri ile ilgili bilgiler üzerinden temellendirilmesi, daha önceki bölümde belirttiğimiz, “muktedir mühtedi hayali”nin kimi zaman teolojik kökenli olabileceği meselesi ile yakından irtibatlıdır. Romanda Karadayı'nın yaptığı yoruma oldukça benzeyen, gerçek hayattan bir örnekle konuyu pekiştirelim. Milliyetçi-muhafazakâr çizgideki *Serdengeçti* mecmuasında “Müneccim” takma isimli bir yazar, ismini vermediği bir İslam bilgininin kıyamet alametleri ile ilgili naklettiği rivayetleri önce aktarır sonra yorumlarken, Karadayı'nın Yazıcıoğlu Eşşeyh Mehmet Efendi'nin kitabından çıkardığı “Almanya'nın Müslüman olacağı” sonucuna ulaşmaktadır:

Bir gün gelecek; (bir eğri üç nokta) Avrupada büyük bir millet Müslüman olacak ve İslamiyet'e büyük hizmetler yapacak... (Bir eğri üç nokta üzerinde duralım. Eski yazı ile bir eğri (C), üç nokta (...) iki bindir (c...) yani iki bin senesinde Müslüman olacak. Bu işle uğraşan bazı zatlar bu milletin Almanlar olduğunu söylüyorlar. Almanya'da Müslümanlık daha şimdiden almış yürümüştür. Berlin'de ve Almanya'nın birçok yerlerinde camiler vardır ve bu camilerde Alman hocalar imamlık yapmakta, namaz kıldırılmaktadırlar.) (Müneccim 1951: 12)

Serdengeçti mecmuasından aktardığımız ilginç örnek, Kemal Tahir'in roman kurgusu içinde anlattıklarının gerçekle olan derin bağlantısını göstermektedir. *Namuscular*'ın Kemal Tahir'in gerçek hayattaki hapis hane tecrübelerinden beslenen bir roman olduğu hatırlanınca, bu duruma pek de şaşırılmamak icap edecektir.

Yakup Kadri Karaosmanoğlu'nun *Panorama* romanında Emin Tahincioğlu (Tahincizade Emin Efendi), Hitler'in İslam dinini yücelteceğine inanan bir karakter olarak karşımıza çıkmaktadır (Çılgın 2003: 75). Tahincioğlu, oğlu Tahir Bey'e Türk-Alman Saldırmazlık Paktı'nın imzalanmasından duyduğu memnuniyeti şu cümlelerle ifade eder: “Nihayet benim sözüme geldiler, seninkiler...Almanya'dan şaşmamalı. Geçen gün, bizim Hafız Necati söylüyordu; Hitler, 'Benim için Hazreti Muhammed'den üstün peygamber yoktur’

demiş. Din-i İslam'ı o yükseltecek. Vakt-i saadetteki gibi..." Oğlu Tahir Bey ise bunun bir Alman propagandası olduğunu ileri sürerek cevap verir: "Bunu ben de işittim, emme, vali bey: 'Kulak asma; beşinci kolun propagandasıdır' dedi. Almanlar yalnız bizde değil, öbür İslam memleketlerinde de bu tevaturü yayıp dururlarmış." (Karaosmanoğlu 2008: 444-445). Burada yalnızca Hitler'in gizli Müslüman olduğu ve İslam dünyasını kurtaracağı iddiası değil aynı zamanda bu tür söylemlerin Almanlar tarafından kasıtlı olarak yayıldığı fikri de gündeme getirilmektedir. Böylelikle bir önceki bölümde işlediğimiz, Nazi Almanya'sının İslam ülkelerinde yaptığı propaganda faaliyetlerine dair tarihsel gerçeklerin, romanda kendine bir izdüşüm bulduğu söylenebilir.

Kemal Tahir'in *Bozkırdaki Çekirdek* kitabı, tıpkı aynı müellifin *Namuscular* yapıtında olduğu gibi Hitler'in gizli bir Müslüman olduğu ve Müslümanları kurtaracağı söylentisine oldukça net bir biçimde yer verir. Kitaptaki karakterlerden Cinci Nezir'e göre Hitler yalnızca Müslüman değil aynı zamanda Türk asıllıdır da. Dahası, tıpkı *Namuscular*'daki İrmik Ağa ile Şeyh Süleyman Efendi gibi, Cinci Nezir de Hitler'in Türkiye'de inkılapların ortadan kaldırılmasına yardım edeceğine inanmaktadır:

Hitler efendimiz katıksız Türk kanındandır ve de Müslümandır sapına kadar... Savaşı açmadan önce, Bağdat'tan Basra'dan, Mekke'den Medine'den derin hocalar topladı başına... Ne bulduysa Kur'anda buldu! 'Kafkasya Türk'ünü, Mekke Arab'ını çekip çevirmeğe hazır olun' diye haber saldı Ankara'ya... Bunları bizim buyruğumuza verecek amma şartı var: Tekkeler selbes... Ezanımız Arapçaya dönecek ters yüzü, karılar örtülecek! (Kemal Tahir 1972: 56-57)

Sonuç

Bu çalışmamızda, II. Dünya Savaşı yıllarında Türk halkının Almanya'ya bakışını irdeleyen romanlardan istifade etmek suretiyle "Türk Romanında II. Dünya Savaşı Dönemi Almanya İmgesi" konusunu çeşitli yönleriyle inceleyip değerlendirdik. Meseleyi "Türkiye'nin dostu Almanya" ve "İslam'ın hizmetkârı Almanya" imgeleri etrafında iki başlığa ayırmak suretiyle etraflıca ele aldık. Her bir başlıkta, ilk önce konunun tarihsel arka planını ele almak suretiyle okuyucunun romanlarla ilgili verilecek bilgileri daha derinlemesine yorumlamasını sağlayacak bilgileri vermiş olduk. Daha sonra ise doğrudan romanların ilgili bölümlerini teker teker ele aldık ve tarihsel arka planı anlatırken verdiğimiz bilgiler ışığında işlenen temaları aydınlattık. Bununla birlikte, bu çalışma,

işlediği konuda son sözü söyleme iddiasına sahip değildir. Türk romanında Nazi Almanya'sına atfedilen imgeler üzerine müstakil olarak bir hazırlanmış bir kitap ya da makale bulunamıyor olması, meselenin henüz aydınlatılacak pek çok yönü olduğunu ve bu çalışmamızın ileride daha kapsamlı yapılacak çalışmalara bir mukaddime teşkil etmesi gerektiğini işaret etmektedir.

Açıklamalar

- 1 1883'te doğan Erkilet, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi'nde görev aldı. 1944 yılında ırkçılık-Turancılık davasından tutuklandı. 1958 yılında vefat etti (Mumcu 2014: 26).
- 2 1882'de doğan Sabis, Balkan Savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve İstiklal Harbi'ne katıldı. 1944 yılında ırkçılık-Turancılık davasından tutuklandı. 1950-54 arası Demokrat Parti'nin Afyon milletvekili olarak görev yaptı . 1957 yılında vefat etti (Mumcu 2014: 25-26).
- 3 1883'de doğan Erden, Yemen ve Balkan Savaşları'nın yanı sıra Birinci Dünya Savaşı'nda görev yaptı. Harp Akademileri Komutanlığı ve Askerî Yargıtay Başkanlığı görevlerini yürüttü. 1957 yılında vefat etti (Mumcu 2014: 26).

Kaynaklar

- Aaronson, Alexander (2012). *Türkler Filistin'e Gelirse*. Çev. Doğa Alp. İstanbul: Altın Bilek Yay.
- Ahmet Hamdi Bey (2010). *İslam Âlemi ve İngiliz Misyonerler*. İstanbul: Yeditepe Yay.
- Akbal, Oktay (2009). *Garipler Sokağı*. İstanbul: Cumhuriyet Kitapları.
- Alman İslamı* (2002). İstanbul: Kaynak Yay.
- Arabul, Muzaffer (1967). *Çakrazlar*. İstanbul: Tuncay Yay.
- Atay, Falih Rıfki (2008). *Mustafa Kemal'in Mütareke Defteri*. İstanbul: Pozitif Yay.
- Atsan, Nejat (1967). "Ali Çetinkaya-Hitler Görüşmesi". *Hayat Tarih Mecmuası* 35: 35-36.
- Aygen, Reşat Enis (1983). *Ağlama Duvarı*. İstanbul: Cem Yay.
- Bayert, Albert (2016). *Dine Karşı Özgür Düşüncenin Tarihi*. Çev. Orhan Erdem. İstanbul: Arya Yay.
- Baysal, Faik (1969). *Rezil Dünya*. İstanbul: Set Yay.
- Çılğın, Alev Sınar (2003). *Türk Roman ve Hikâyesinde İkinci Dünya Savaşı*. İstanbul: Dergâh Yay.
- Ebu Zeyd, Nasr Hamid (2004). *İslâm'la Bir Yaşam*. Çev. Celadet Moralıgil. İstanbul: İletişim Yay.
- Gözaydın, Nevzat (2002). "Türk Basınında Germanofiller". *Tarih ve Düşünce* 27:

18-29.

- İbn Kesir (2010). *Ölüm Ötesi Tarihi*. Çev. Mehmet Keskin. İstanbul: Çağrı Yay.
- Karaosmanoğlu, Yakup Kadri (2008). *Panorama*. İstanbul: İletişim Yay.
- Kemal Tahir (1972). *Bozkırdaki Çekirdek*. Ankara: Bilgi Yay.
- Kemal Tahir (1976). *Namuscular*. Ankara: Bilgi Yay.
- Kutlu, Ayla (1998). *Emir Bey'in Kızları*. Ankara: Bilgi Yay.
- Miyaoka, Takahisa (2003). "Turkish Nationalism and Germany During the Second World War: Activities of Nuri Pasha and Erkilet Pasha ". *Bulletin of the Society for Near Eastern Studies in Japan* 46 (1): 144-161.
- Mumcu, Uğur (2014). *40'ların Cadı Kazanı*. Ankara: um:ag yayınları.
- Müneccim (1951). "İstihraçlar: İstikbalde neler olacak?..". *Serdengeçti* 13: 12.
- "Napoleon Bonaparte Müslüman mıydı?" (1976). *Hayat Tarih Mecmuası* 143: 8-10.
- Özakıncı, Cengiz (2012). *Türkiye'nin Siyasi İntiharı Yeni-Osmanlı Tuzağı*. İstanbul: Otopsi Yay.
- Soku, Ziya Şakir (2011). *Türkler Karşısında Napolyon*. İstanbul: Akıl Fikir Yay.
- Stalin (1975). *Faşizme Karşı Savaş Konuşmaları*. Çev. Yüksel Güvenç. Ankara: Çağrı Yay.
- Şahin, F. Şayan Ulusan (2001). *Türk-Japon İlişkileri (1876-1908)*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- Uğurlu, Alev Sinar (2009). "Türk Romancısının Gözüyle II. Dünya Savaşı". *Turkish Studies, International Periodical for the Languages, Literature And History of Turkish or Turkic* 4(1-II): 1739-1764.

The Image of World War II-Era Germany in the Turkish Novel*

Oğuz Bilge Güngördü**

Abstract

Nazi Germany and Adolf Hitler are frequently mentioned directly or indirectly in the novels which discuss World War II-era. Turkish novel is not an exception in this context. There are a lot of works in Turkish novel which treat Turkish people's view on Germany and Hitler during the World War II-era. It is seen that there are two main images in these works about Nazi Germany in the minds of Turkish characters: One of them is "Germany as a friend of Turkey" image and the other one is "Germany as a servant of Islam" image. Both images have their own serious historical roots and when these roots are analyzed aright, projections of both images in the Turkish novel will be understood easier.

Keywords

Turkish Literature, Turkish Novel, Image of Germany, Nazi Germany, Adolf Hitler, World War II.

* Date of Arrival: 11 July 2016 – Date of Acceptance: 14 November 2016

You can refer to this article as follows:

Güngördü, Oğuz Bilge (2019). " Türk Romanında II. Dünya Savaşı Dönemi Almanya'sı İmgesi". *bilig – Journal of Social Sciences of the Turkic World* 89: 121-142.

** PhD, Hacettepe University, Institute of Social Sciences, Department of Political Sciences and Public Administration, Political Sciences– Ankara/Turkey
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0053-9570>
oguz.b.gungordu@outlook.com

Образ Германии периода Второй мировой войны в турецком романе*

Огуз Бильге Гюнгөрдю**

Аннотация

Нацистская Германия и Адольф Гитлер часто упоминаются в романах, действие которых происходит во время Второй мировой войны, и турецкий роман не исключение. Существуют немало турецких романов, рассказывающих о взглядах турок на Германию и Гитлера во время Второй мировой. Из них можно выявить два наиболее частых символа – Германия как друг Турции, и Германия как слуга ислама. Оба взгляда имеют исторические корни, правильно изучив которые, можно лучше понять образы и сюжеты, прослеживаемые в турецких романах.

Ключевые слова

Турецкая литература, турецкий роман, образ Германии, нацистская Германия, Адольф Гитлер, Вторая мировая война.

* Поступило в редакцию: 11 июля 2016 г. – Принято в номер: 14 ноября 2016 г.

Ссылка на статью:

Güngördü, Oğuz Bilge (2019). “Türk Romanında II. Dünya Savaşı Dönemi Almanya’sı İmgesi”. *bilig – Журнал Гуманитарных Наук Тюркского Мира* 89: 121-142.

** Аспирант, Университет Хаджеттепе, Институт общественных наук, кафедра политологии и государственного управления – Анкара / Турция
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-0053-9570>
oguz.b.gungordu@outlook.com